

מעמדו של עבריין שריצה את עונשו

ינואר 2017

העבודה מוגשת בחסות העמותה של נוער שוחר משפט עברי

הקדמה

מהו באמת מעמדו של עבריין שריצה את עונשו במדינת ישראל? ומהו מעמדו במקרא? על מה מבוססות תקנות אלו אשר קובעות את מעמדו והאם חומרת מעשיו של העבריין ישפיעו על מעמדו בעתיד?

על שאלות אלו ונוספות סקרתי והשבתי בעבודתי תוך ניסיון להבין כיצד תקנות וחוקים שחוקקו לפני אלפי שנים באות לידי ביטוי כיום והאם התקנות למעמדו של עבריין שריצה את עונשו במדינת ישראל כיום מושפעות ממעמדו במקרא.

בחרתי בנושא זה מכיוון שאני מאמינה שחוזקה של חברה נמדד בחוליה החלשה שלה ולכן חשוב לי ללמוד לדעת ולהבין מהו התהליך שעובר עברייני משוחרר במדינה שלי. ומהן המקורות עליהן תוקנו וחוקקו חוקים במדינת ישראל.

בעבודתי יצאתי עם תובנות רבות, לגבי החברה שלי וכן מדינתי, כמה טוב שעברייני "לשעבר" אשר מעוניין לחזור ולהיות אזרח מן השורה לרוב מתקבל והמדינה תורמת ועוזרת לאפשר מצבים כאלה ולגבי אבותיי במקרא, שמחתי לגלות וללמוד כי גם הם נהגו בחמלה ואדם אשר חטא וחזר בתשובה התקבל בזרועות פתוחות.

אני שמחה שיצא לי לחקור ולהתעניין בנושא זה ואני חושבת שהוא תרם לי רבות, הן לידע הכללי הן כאזרחית במדינה והן כבן אדם.

"מקום שבעלי תשובה עומדין-צדיקים גמורים אינם עומדין"

תוכן העניינים

מבוא.....4-5

גישת המשפט העברי לסוגיה.....6-9

גישת המשפט הישראלי לסוגיה.....10-14

השוואה בין הגישה העברית לגישה הישראלית.....15-19

פרק סיכום.....20-21

ביבליוגרפיה.....22

מבוא

בעבודה זו אסקור את מעמדו של עבריין שריצה את עונשו בחברה תוך סקירה החל מהמשפט העברי שמהווה אחת מזכויות האדם הבסיסיות, ועד ימינו אנו-זכותו של עבריין לשיקום חברתי לאחר שריצה את עונשו. מה צריך להיות יחסה של החברה אל עבריין שריצה את עונשו ושילם על כך בחרותו, האם יש לנסות לשקמו ולהשיבו לחברה כאדם מן השורה, או שמא אות קיין תלווה אותו למשך כל חייו.

האם אדם יכול לפתוח דף חדש, לעסוק בכל עבודה או שמא להיחשב כאזרח סוג ב', ומה על אדם שעבר עבירות חמורות כמו רצח או עבירות מין, האם כל עבירה דינה להיסלח?

בעבודה זו אנסה לתת מענה לסוגיה, תוך סקירה היסטורית, על יחסה של החברה שלנו לעבריינים תוך דגש על שת סוגיות:

הראשונה-זכויותיו המשפטיות של עבריין שריצה את עונשו.

השנייה-דרכי רישום, הרשעה ופרסום המידע בדבר ההרשעה שכן עניין זה עלול להוות מכשול בדרכיו.

בישראל חוקקה הכנסת את **חוק המרשם הפלילי ותקנת השבים תשמ"א 1981**¹.

מתוך תקנה לבטא את האתגר החברתי שתיקנו חכמנו ובשמה המקורי "תקנת השבים" ולא רק את הצד הטכני של המרשם הפלילי ומחיקת ההרשעות.

"וזה לשון המבוא להצעת החוק:

ההצעה מאמצת את גישת ההלכה מתוך מגמה לבטא את האתגר החברתי הגלום בתקנה שתיקנו חכמינו ובשמה המקורי "תקנת השבים" ולא רק את הצד הטכני של המרשם הפלילי ומחיקת ההרשעות. וזה לשון המבוא להצעת החוק²: ההצעה מאמצת את גישת ההלכה לנושא, המוצאת את ביטוייה ב-'תקנת השבים' שמקורה במשנה גיטין ה, ה, ושנתייחדה לפעולות תחקיתיות ושיפוטיות שמטרתן להקל על העבריין לשוב בתשובה ולהשתלב בחיי החברה.

בהקשר זה כתב לפני כאלף שנים רב האי גאון, ראש ישיבת פומבדיתא, באחת מתשובותיו, את הדברים האלה " שורת הדין שאין לך דבר שעומד בפני התשובה אלא כל השבים שהקב"ה יודע כי נתחרטו על מה שעברו מן הכיעור וכי שמו אל ליבם שלא ישובו עוד לכמותו, הוא מוחל להם.

¹ ספר החוקים התשמ"א 1981

² הצעת החוק, התשמ"א, ע"מ 218

ובני אדם, אף על פי שאינן יודעין הנסתרות ואין להם אלא הנגלות, כשעבר זמן הרבה ואין נראה עליו לא בגלוי ולא בסתר דבר שלא כהוגן והלב מאמין בו כי חזר מקבלין אותו."

בפסק דין של בית המשפט העליון, מפי השופט קיסטר: "אין לנעול את הדלת מפני השבים באמת ובתמים. אדרבא, באין נימוק כבד משקל, יש לאפשר להם לחזור למסלול חייהם, למשלח ידם, ואף לתפקידם"³

כלומר בהתאם לעקרונות ההלכה זכותו של עבריין לחזור למוטב מבלי שיוזכרו חטאיו. כמו כן אסקור את יסודות התשובה של העבריין, הסרת אות הקלון החזרה לחברה וקבלתו, תוך ההקבלות שבין הוראות חוק המרשם הפלילי ותקנת השבים למקורות היהודיים.

גישת המשפט העברי לסוגיית מעמדו של עבריין שריצה את עונשו

אחד מיסודותיה של היהדות הינה האפשרות שניתנת לאדם לחזור ממעשיו הרעים ולפתוח דף חדש.

רעיון התשובה מצוי כבר בתורה בפסוק "ושבת עד ה' אלוהיך"⁴ וגם בספר יחזקאל⁵ הוצג רעיון התשובה לעומת ההשקפה שאין חזרה לאדם שחטא: "ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו"

---

³ על"ע 1/68, פד"י כב (1) 673

⁴ דברים ל' פסוק 2

⁵ יחזקאל ל"ג 10-12

גדול כוחה של התשובה שהיא מוחקת את העבר ויתרה מכך הופכת את בעל

התשובה לצדיק.

תשובתו של העבריין אינה תלויה ברצונו או בהסכמתו של אחר אלא ברצונו הבלעדי

של העבריין עצמו.

תשובה על פי השקפת ההלכה היא פעולה עצמית דהיינו די ברצונו או בהרהורו של

אדם לחרטה ותשובה.

הוסיף רבי שמעון בר יוחאי כשקבע "אפילו רשע גמור כל ימיו, ועשה תשובה

באחרונה-אין מזכירים לו שוב רשעו, שנאמר- "ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו

מרשעו" כפי שצינתי הן מדברי הנביאים והן מדברי חז"ל עולה כי בכוחה של התשובה

אפילו לבטל את עונשו של החוטא, כה חזקה גדולתה.

לא רק שיש לאפשר חזרת העבריין לחברה, אין גם למסור פרטים אודות עברו, שכן

הדבר קשור להגנה הרחבה על שמו שיסודה באיסור לשון הרע, הגנה שחוקקה

הכנסת, דהיינו חוק איסור לשון הרע⁶ שמקורו במשפט העברי בספר ויקרא⁷ "לא תלך

רכיל בעמך". וחכמי המשפט העברי ראו בלשון הרע עוון גדול.

חכמו ראו באיסור לשון הרע איסור חמור ביותר, וכך מתאר הרמב"ם את חומרת

העבירה: "שלוש עבירות נפרעים מן האדם בעולם הזה ואין לו חלק לעולם הבא- גילוי

עריות, שפיכות דמים ולשון הרע כנגד כולם"

עוד אמרו חכמים שלשון הרע הורגת.

הוזה אומר פרסום מידע על עברו המוכתם של אדם לא יהא מוצדק אך ורק אם יש

צורך בפרסום משום תועלת שכן חכמים אמרו "המלבין פני חברו ברבים, אין לו חלק

בעולם הבא"⁸ לפיכך צריך אדם להיזהר שלא לבייש את חברו ברבים.

לא זו שלא לפרסם את מעשיו גם לא להזכיר לו את עברו.

⁶ ספר החוקים עמוד 320 התשכ"ה 1965

⁷ ויקרא י"ט, ט"ז

⁸ אבות ג' 11

גם בדברי רש"י על הפסוק הראשון בתורה "בראשית ברא" וזו לשונו של רש"י
"שבתחילה עלה בה מחשבה לברוא אותו(כלומר את העולם) במידת הדין.
ראה שאין העולם מתקיים, הקדים מידת הרחמים ושיתפה למידת הדין.
כלומר יש לנהוג במידת הרחמים ויחד עם זאת אין להזניח את מידת הדין.
על מידת הדין מצווים בעיקר השופטים עליהם מופנה הצו שבתורה "לא תחוס עיניך
עליו"⁹.

התורה הבינה לנפשו של שופט אשר יהא נוטה לחמול על הרוצח, אך יחד עם זאת
קיימת מצווה של זהירות בדין¹⁰, שכן ברגע שעברין סופג את עונשו חוזר למעמד של
"אחיר". "אפילו שיהיה רשע מדוכא בייסורים אל ישנאהו שאחר שנקלה הוא כאחיר.
ויקרב המרודים והנענשים וירחם עליהם, ואדרבא יצילם מיד אויב ואל יאמר: עונו גרם
לו אלא ירחמהו במידה זו כדפרישת.¹¹

לפי דיני תורה לא בכל מקרה חל עונש מלקות. יש עבירות שעליהן מן התורה אין
בכלל עונש בידי אדם ובניהן גזל וגניבה-ישנו קנס לטובת הניזוק.
אך בכל זאת אדם שעבר עבירה כזו הוא בגדר רשע ואף נפסל לעדו, ולגבי עבירות
כאלה אדם חוזר להיות "אחיר" על-ידי תשובה.
מלבד לעונש שהעברין ספג, דרושה גם התשובה, תיקון הנזיקין ופיוסו של הנפגע,
כדי שיחזור לכשרותו לעדות ולזכויות.
אף בעונש המלקות, "כל מי שנתחייב מלקות בין שעשה תשובה, בין שלקה בבית דין,
חוזר לכשרותו"¹².

לגבי הצד המעשי מסופר על הרבי ר' ישראל מרוז'ין ששאלו אדם מהי הדרך לתשובה,
ועל כך ענה: "תחילה עשה, התחרט, הצטער על החטא והתשובה ממילא תבוא.

⁹ דברים י"ט 13

¹⁰ ד"ר י. קיסטר גישת היהדות לעברין ושיקומו

¹¹ דברי רבינו משה קודוריו ב"תומר הדבורה" פרק א', סימן ט'

¹² נאמר ברמב"ם, הלכות עדות, פרק י"ב, ה"ד

אומנם אדם שחטא מצווה לחזור בתשובה אך על פי השקפת היהדות מצווה על כל אדם שחייב תמיד לחזור בתשובה מכיוון שנאמר "אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא".

כך שחובת התשובה היא חובה כללית ואף ניתן לכנותה אוניברסאלית. מן החוטא מצופה לחזור בתשובה, דבר אשר אינו קל, ישנה את דרכו ואת חייו מן הקצה אל הקצה אך מן החברה הדרישה לא פחותה, מצופה ממנה שתקל עליו לשנות את דרכו ואף לקרב אותו לשם כך.

חובת השב וחובת החברה לעיתים אינן חופפות בכמה מצבים: כאשר אדם חוזר בתשובה ומצטער על חטאו והחברה מזכירה לו אותו הוא לא צריך להרגיש בכך עלבון אלא סיפוק שהצליח לשנות את דרכו. במצב שני אם אדם מזכיר לחוזר בתשובה את חטאו הוא עובר עבירה חמורה אף יותר מאונתו של החוטא.

כך מגיעים למצב שבו על החברה לעבוד קשה ולהיזהר שלא לפגוע או להלבין פניו של החוזר בתשובה על מנת שלא תחטא היא בעצמה.

לסיכום ניתן לומר כי התשובה תופסת את החלק היותר גדול בתורה ובחיים, עלייה בנויות כל התקוות האישיות והציבוריות.

" התשובה היא מצות ה' שהיא מצד אחד קלה שבקלות, שהרי הרהור תשובה הוא כבר תשובה, ומצד אחד היא קשה שבקשות, שלא יצאה עדיין אל הפועל במלואה בעולם ובחיים¹³."

כפי שכבר ציינתי לעיל זכותו של אדם לשיקום חברתי הוא בעל היבטים רבים ונגזרות רבות בהן אחת מזכויות האדם הבסיסיות וחובת החברה לעודד את העבריין לשוב

---

¹³ הרב אברהם יצחק הכהן קורן

ואין להתיר את חזרתו בתשובה של עבריין ליזמתו האישית בלבד אלא החובה לעודד את חזרתו בתשובה.

גישת המשפט הישראלי לסוגיית מעמדו של עבריין שריצה את עונשו

המשפט הישראלי ויחסו לעבריין שריצה את עונשו נדונה רבות תוך חקיקת חוק המרשם הפלילי ותקנת השבים.

חוק תקנת השבים התקבל לאחר דיונים רבים שבמהלכם לא הצליחו להסדיר את הרהביליטציה במסגרת החוק, עצם קבלת החוק הביאה שינוי לטובה בכיוון הרהביליטציה שהתבססה במוסד משפטי בדין הישראלי.

בפרק זה אסקור את הוראות חוק העונשין והחלטות במשפטים הפלילים וכן את דרכי מסירת המידע מן המרשם תוך שימת דגש על היחס בין חוק יסוד כבוד האדם וחירותו לבין חוק תקנת השבים תוך סקירת התפתחויות החקיקה במהלך השנים.

האם העובדה שאדם חטא וביצע עבירה תלויה אותו למשך כל חייו ותהווה מכשול להסתגלותו בחברה או שמא ריצוי הדין מהווה עבורו זיכוי מוחלט ואנו כחברה מצויים לשלבו עד כמה שניתן על מנת שישוב למסלולו.

במאמרו של פרופסור ש"ז פלר שנכתב לפני חקיקת חוק תקנת השבים משתמש פלר במושג "החזרת השם הטוב" או "טיהור השם" במקום המונח הרהביליטציה לעניות דעתו המוסדות המשפטיים הם המיועדים לשמש אמצעיים שעשויים לשנות את המצב המשפטי שבו אדם נתון לאחר שעבר עבירה פלילית או לאחר שחויב בדין על עבירה כזו.

"על מנת לאבחן את מוסד הרהביליטציה לעומת יתר המוסדות המשפטיים האמורים- דהיינו המשפט החוזר, החנינה האינדיבידואלית, החנינה הכוללת מן הראוי להבין בין המצבים הקונקרטיים הנבדלים והמחייבים את אותם מוסדות משפטיים"¹⁴

א- עובדות שטרם המשפט לא היו ידועות לבית המשפט ועלולות להריע את הכף

לטובת הנידון. מצב זה מחייב את המוסד המשפטי של המשפט החוזר.

ב- בחינת ההתאמה המחודשת של האחריות הפלילית שהוטלה על הנידון.

ג- תמורות יסודיות בהן מצריכים ומצדיקים גישה מיוחדת המתבטאת בהשכחה

כללית וגמורה של עשיתן, כאילו לא נעברו מעולם.

ד- חזרה למוטב כאדם שומר חוק.

---

¹⁴ ש"ז פלר הרהביליטציה

העקרונות הגלומים בחוק, שאובים מעמדת המשפט העברי בה עסקתי בפרק הקודם.

החוק, במתכונתו הנוכחית, בא להסדיר את ניהול המרשם של הרשעות, עונשים והחלטות אחרות במשפטים פליליים, וכן את דרכי מסירת המידע מן המרשם. החוק לא כולל רק הערות טכניות אלא הוראות מהותיות המבטאות "בשורה חברתית מתוך מגמתו לקדם בעל תשובה בשיקומו"¹⁵ והיא אפשרות של איסור מסירת המידע על הרשעותיו הקודמות של אדם, ומחיקת הרשעותיו הקודמות, לאחר עבור תקופות מסיימות הקבועות בחוק.

שכן פרסום מידע על עברו המוכתם של אדם לא יהא מוצדק אך ורק בשל רצונם של אחרים לדעת על כך. אף כוונתו הטובה של המפרסם, כשהיא לעצמה, אינה מצדיקה את הפרסום. יש צורך שיהא בפרסום משום תועלת, ופרסום כזה יהיה מותר רק אם אין להשיג את התועלת בדרך אחרת.

במגמת הגבלת "זכות הציבור לדעת" כשהדבר מתנגש עם כבוד האדם, פסק בית המשפט העליון בתביעה שהגישה חברת החשמל נגד עיתון הארץ.¹⁶ נשיא בית המשפט העליון, מ' לנדוי, קבע בפסק דינו כי השוואת זכותו של האדם להגנה על שמו הטוב לזכותו של האדם לחיים, כפי שעולה מ"הצעת חוק יסוד: זכויות האדם והאזרח".

בעקבות גישה זו פסק בית המשפט ברוב דעות כי זכותו של אדם להגנה על כבודו גוברת על זכות הציבור לדעת.

כפי שציינתי לעיל חוק המרשם הפלילי ותקנת השבים, התקבל בשנת 1981. ובשנת 1992 התקבל חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. שכן, חוק היסוד השפיע על חוק המרשם הפלילי ותקנת השבים.

¹⁵ הצעת חוק המרשם הפלילי ותקנת השבים, התשמ"א 1981, ע"מ 216.

¹⁶ ד"נ 9/77, חברת החשמל נ' עיתון הארץ.

יש הטוענים שהרהביליטציה נחשבת לזכות אדם לכל דבר, שכן אם קובעים אות קלון תמידי על עבריין שנשא עונשו והשתקם, ופוסלים אותו לצמיתות מלעבוד במקצועו הרי זכויותיו לכבוד ולחופש עיסוק נפגעות, עם זאת זכויות היסוד וכבוד האדם ולחופש העיסוק אינן מוחלטות.

בפרשה שנדונה טרם חקיקת חוק השבים-פרשת "בוסי"¹⁷.

העותר (בוסי) בעל עבר פלילי עשיר ונידון ל7 שנות מאסר על עבירת אינוס. אחרי שריצה שני שלישים מהעונש שוחרר ברישיון, לאחר זמן ביקש רישיון לניהול עסק אך המפכ"ל סירב לאשר לו את הרישיון.

השופט קבע כי הוא נותן תוקף לצו סגירת העסק בהיעדר רישיון אך הוא דוחה את הסגירה ל9 חודשים על מנת לאפשר לעותר לנהל את מאבקו על זכויותיו.

בהחלטת בג"ץ הוחלט כי יש לבטל את הצו על תנאי ולאשר את מתן רישיון העסק תוך התבססות על שני עקרונות, העיקרון הראשון שאין להטיל על עבריין אלא את העונש הקבוע בהוראות החוק, ולאחר ריצוי העונש אין העבריין מוגבל עוד בזכויותיו-כולל זכויות האזרח שלו.

והעיקרון הנוסף הוא עיקרון חופש העיסוק לפיו רשאי אדם לעסוק במקצוע ובמשלח-יד שהוא בוחר לעצמו.

אנו רואים כי המשפט הישראלי מתבסס על המשפט העברי ואף סולל את דרכו לחוקים ותקנות שיחוקקו בעתיד.

סעיף 19¹⁸ לחוק המרשם הפלילי בתקנת השבים עוסק בתוצאות התיישנות הרשעה,

בפסק דין עדי כרמי נגד פרקליט המדינה¹⁹, בפרשה זו המערער שעסק כעורך דין

הואשם בפלילים וכתוצאה מכך הושעה בבית הדין המשמעתי הארצי של לשכת עורכי

הדין ל4 שנות השעיה.

¹⁷ בבג"צ 245/66 בוסתנאי בוסי נגד המפקד הכללי למשטרת ישראל.

¹⁸ סעיף 19 לחוק המרשם הפלילי

¹⁹ על"ע 18/84 עורך דין פלוני נ' פרקליט המדינה פ"ד מד (1)

נשיא המדינה החליט לקצר את תקופת ההתיישנות בעינינו ואי לכך אסור להשתמש כנגדו במידע על הרשעתו בדין, השופטים שדנו בערעורו אכן לקחו בחשבון את הכלל של פתיחת דף חדש ולאור מכלול השיקולים קיבלו את ערעורו לעניין חומרת העונש והעמידו את עונש ההשעיה של המערער על תקופת שנתיים ימים.

דהיינו הולט לדחות את הערעור על ההרשעה ולקבל את הערעור על העונש. אנו ערים לכך שאכן יש לקחת בחשבון את האיסור להשתמש כנגד עבריינים במידע על הרשעתם בדין.

בשנים האחרונות אנו ערים לאנשים שמכהנים בתפקידים בכירים כגון ראשי ערים וחברי כנסת שהורשעו בפלילים ומעוניינים לחזור לעיסוקם. פשרת דרעי היא פרשייה שהוזכרה רבות, האיש הורשע בעבירה, הביעה חרטה על מעשהו וריצה את עונשו, ואף על פי כן נשמעים קולות בציבור המתנגדים לשיבתו אל הממשלה, מה עוד שמודבר בשדרוג מעמדו בהשוואה לפרק שקדם לחטא ולעונשו. דרעי ביקש את חוות דעתו של היועץ המשפטי לממשלה יהודה וינשטין על מינויו לתפקיד, להלן קבע כי אין מניעה משפטית למינויו של דרעי לתפקיד, למרות הקשיים במישור הציבורי והערכי.

בחוות הדעת נקבע כי עמדתי היא כי אמות המידה שהתווה בית המשפט העליון בפסיקתו בסוגיה, אינן מובילות למסקנה כי מינוי דרעי לתפקיד שר הפנים לוקה במישור המשפטי, באי סבירות קיצונית.

אם זאת יש לשוב ולהזכיר כי גם עם מינויו לתפקיד נמצא כמעורר קשיים משפטיים, ואף הוגדר על ידי בית המשפט העליון "כמצוי על גבול מתחם הסבירות".²⁰

שכן מאז ריצוי עונשו חלף פרק הזמן שקבע המחוקק.

---

²⁰ בג"ץ 3095/15 התנועה למען איכות השלטון נגד ראש הממשלה.

אנו ערים לכך שהפסיקה אכן לוקחת את מכלול השיקולים של כבוד האדם וחופש העיסוק.

פרשייה נוספת שעלתה לכותרות בחודשים האחרונים בעקבות שחרורה מהכלא הינה פרשת אתי אלון שהורשעה במעילה שהביאה לקריסת בנק בישראל, כיום מועסקת אתי אלון במיזם חברתי הנותן שירות לחברות כאשר המוקדים הטלפונים שלהם עמוסים, ד"ר גיל וינש מעסיק את אתי אלון חושב "שלשקם אסיר, להחזיר אותו לחברה, זו התרומה הכי גדולה שלנו כבני אדם."²¹

אנו עדים לכך שכחברה למרות הקושי הגדול אנו משתדלים לדון לכף זכות ולאפשר לאנשים שריצו את עונשם לחזור למסלול חיים נורמטיבי.

השוואה בין גישת המשפט הישראלי לבין גישת המשפט העברי

לסוגיית מעמדו של עבריין שריצה את עונשו

המשפט העברי היווה אבן דרך בכל מה שקשור לעבריין שחוטא וחוזר למוטב, באופן שיבטיח את זכותו של האדם שנכשל לפתוח דף חדש בחייו, בלא שיוטבע אות קין על מצחו לעולם.

פסקי דין שכתב שופט בית המשפט העליון ד"ר יצחק קיסטר זצ"ל שהתבססו על יסודות המשפט העברי, הם שסללו את הדרך בסוגיה מורכבת זו, ולימים אימצה

---

²¹ שבעה ימים 09.12.2016 החיים החדשים של אתי אלון.

הכנסת את הרעיונות היהודים שבפסקי הדין ואת המונח "תקנת השבים" שנטבע בתקופת התנאים בחוק המרשם הפלילי ותקנת השבים²².

בפסק דין על"ע²³ הובעו יפה, בהסתמך על החוק הישראלי, ועל המשפט העברי, השיקולים בעד מתן האפשרות, לעורך דין שסרח, לחזור לתפקידו הקודם.

בפסק דין זה הסביר השופט יצחק קוסטר, את גישת המשפט העברי להחזרתם של משרתי הציבור ונבחריהם לתפקידם הקודם, לאחר שחטאו וריצו את עונשם וכך אמר: "אם המדובר במקרה שסולקו מחמת עבירה, מחמירים במיוחד בבירור האם באמת תשובתם שלימה, כאמור לעיל, ואם אינם מערימים על בית הדין ברצונם לשוב לתפקידם, רק שיהיה ברור כי יש להתייחס אליהם באמון להבא²⁴.

מסקנת הדברים היא כי בהנחה שהחוטא מוחק את חטאיו באמצעות העונש, וחזר לאחר מכן בתשובה שלמה, הרי שרק במקרים ביותר, לא מועילים העונש והחזרה בתשובה, כדי להחזיר אדם לתפקידו"

אדם שעבר עבירה, ריצה את העונש שהוטל עליו ושילם את דמי הנזיקין וחזר בתשובה שלמה, שפירושה חרטה על מעשיו, והתנהגות המראה על שיפור מעשיו גם לעתיד להנחת דעתו של בית הדין, אדם כזה יש לקרבו ואין להזכיר לו את מעשיו הקודמים" ובדרך כלל הוא כשיר שוב למילוי התפקיד ששימש בו בזמן שחטא.

אני סבורה כי ערכו של המשפט העם כי, בנשוא זה עולים בקנה עם ערכיו של המשפט הישראלי, אשר גם הוא מכיר בנסיבות של חרטה ומוחק העונש, כטעם להשבת החוטא למעמדו הקודם.

ניתן ללמוד כי האפשרות הקבועה בחוק בדבר מחיקת ההרשעה כבר קבועה מאז ומתמיד, בעקרונות התשובה שביהדות.

---

²² חוק המרשם הפלילי ותקנת השבים, התשמ"א 1981
²³ על"ע 1/68 פלוני נ' היועץ המשפטי לממשלה פ"ד כ"ב 673
²⁴ שולחן ערוך, חושן משפט ל", ל"ג

שכן בעל תשובה "אהוב ונחמד הוא בפני הבורא כאילו לא חטא מעולם, ולא עוד אלא ששכרו הרבה"²⁵.

יתרה מכך שמו של החוק: "תקנת השבים" מרמז על מקורותיו שהם מקורות המשפט העברי בהם מושם דגש על שיקומו של העבריין והצורך לסייע לו לשוב בתשובה. בעניין זה אציג את דבריו של שר המשפטים, משה ניסים, ערב קבלת החוק: "כאשר אידיעה בדבר עברו הפלילי של אדם עלולה לגרום נזק חמור, מחייבת ההלכה להודיע על העבר הפלילי. ראה 'חפץ חיים' לרבי ישראל מאיר הכהן מראדין, חלק ב', כלל ט', הצעת החוק מאמצת גישה זו.

היא אינה גורסת מחיקה פיסית של הרישום, אלא נוקטת דרך של הגבלת גילויים של פרטים בדבר הרישום.

יכולתי להביא עוד כהנה וכהנה ציטוטים מן ההלכה ומן המשפט העברי הממחישים את הדרך הנעלה, הרואה את הדרך הנעלה, את הצורך לשקמו, להפכו חלק מהחברה התקינה.... להצעת החוק שבפניכם עתידות להיות השלכות בעלות משמעות רחבה, והיא בבחינת ציון דרך לתקנה החברה.

עם זאת, עליי לציין את הקושי והאתגר שהציבה בפנינו חקיקה זו, בשל הצורך למצוא את האיזון הנכון בין דרישותיה של התפיסה השיקומית שיסודה בראיית צרכי הפרט לבין הצורך להגן על אינטרס הציבור, המחייב העמדת סייגים שהם מעצם טיבם נוקשים ובמידה מסוימת סותרים את הגישה המאמצת את צרכי הפרט כנקודת מוצא. ההצעה שבפניכם היא פרי פשרה. כפי שאמרתי, היא שואבת מן המשפט העברי והולכת בדרך שהוא התווה", אנו ערים לכך שהמשפט הישראלי אכן מבוסס על המשפט העברי- ניתן להתרשם מפסק דין פלוני נ' פלוני²⁶, בפסק דין זה- כנגד עבריין מין העומד להשתחרר ממאסר הוגשה בקשה לבית המשפט ליתן צו המגביל

²⁵ רמב"ם הלכות תשובה ז', ד'

²⁶ ב"ש פלוני נ' פלוני 84-85/09 בהמ"ש המחוזי בירושלים

את חזרתו של העבריין לביתו, המבקשת מסתכמת על סעיף 3 לחוק מגבלות על חזרתו של עבריין מין לסביבת נפגע העבירה התשס"ה 2004.

לטענתה היא חרדה מעצם חזרתו של מי שפגע בה לאזור מגוריה.

לאור העובדות שהוחנו בפני בית המשפט הוא דוחה את הבקשה.

בפסק דין הנ"ל השופט דרורי מסתמך על יסודות המשפט העברי על עבריין שריצה את עונשו וזה בספקטרום רחב של עבירות ומגבלות שהוטלו על אותם עבריינים.

"הזכרתי את מחקרו של פרופסור נחום רקובר עת דנתי בבקשה לפי חוק ההגנה"²⁷

"פרופסור נחום רקובר, הקדיש לנושא זה ספר עבר כרס הדין בתקנת השבים."²⁸

בפרק יש התייחסות לחקיקה במדינות שונות לגבי עברייני מין דווקא, כולל חובת רישום במאגרי מידע, וזאת לשון המחבר "לאפשר מעקב אחרי עברייני מין, ולשמש כמקור מידע להגנת אוכלוסייה העלולה להיפגע מנוכחותם של עברייני המין בסביבה".

פרופסור רקובר מציין כי חוקים אלו נחקקו לאחר שעברייני מין לאחר שריצו את עונשם חזרו ותקפו קטינים, והיו מי שטענו כאילו ידעו התושבים הגרים בסביבתם של אלה על דבר הימצאותם בשכונתם, היו נזהרים מפניהם, וכך היו נמנעים מעשיהם החדשים.

ככל שמדובר במשפט העברי מציין המחקר כי עצם הרעיון של רישום פלילי ולאחר מכן מחיקת הרישום הפלילי בחלוף הזמן מביא לידי ביטוי את עקרון התשובה של המשפט העברי. מכוחו נחקק חוק המרשם הפלילי לתקנת השבים.

רבי יהודה אומר כי הדרך לבדוק את התשובה המלאה והשלמה היא כאשר "באת לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושנייה ניצל ממנה"

הדוגמא של רבי יהודה ממחישה שאם לא עבר עבירה אותה עבר פעם ראשונה עמד בתשובתו.

²⁷ 4611/08 מדינת ישראל נ' מאיר דרעי 8 (200)

²⁸ תקנת השבים מעמדו של עבריין שריצה את עונשו ירושלים, תשס"ז 2007

ואכן במשפט שהצגתי במקרה דנן בקשת המבקשת נדחתה.

החוק הבא להסדיר את ניהול המרשם של הרשעות, עונשים והחלטות אחרות במשפטים פליליים ואת דרכי מסירת המידע מן המרשם יסודה בעקרון התשובה שבעולמה של היהדות, שם שנתייחד בעולמה של הלכה למעשה סייע לשיקום ועשיית התשובה.

במשפט הישראלי אזרחים שהורשעו אי פעם, ולו גם בעבר הרחוק ובעבירה כלשהי קלה כחמורה אינם יכולים לקבל רישיונות והתרים מסוימים או לחזור למשלח ידם להשתלב בעבודות מסוימות, במהלך השנים העיקרון הבסיסי שביסוד תקנת השבים אין לזכור לאדם את חטאו כל ימיו ויש לאפשר לו לפתוח דף חדש בחייו ולעודד את שיקומו והשתלבותו המלאה בחיי החברה. ההצעה מאמצת את גישת ההלכה לנושא, המוצאת את ביטויה בתקנת השבים שמקורה במשנה גיטין ה' ח' ושנתייחדה לפעולות תחיקתיות ושיפוטיות שמטרתן להקל על העבריין לשוב בתשובה ולהשתלב בחיי החברה "שורת הדין שאין לך דבר שעומד בפני התשובה, אלא כל השבים שהקב"ה יודע כי נחרטו על מה שעברו מן הכיעור, וכי שמו אל ליבם לא ישובו עוד לכמותו, הוא מוחל להם: ובני אדם, אף על פי שאינן יודעין הנסתרות, ואין להם אלא הנגלות, כשעבר זמן הרבה, ואין נראה עליו לא בגלוי ולא בסתר דבר שלא כהוגן, והלב מאמין בו כי חזר-מקבלים אותו."²⁹

מצד אחר, ואף זה בהתאם לעקרונות ההלכה, נקבעו בהצעה מגבלות אחדות על זכותו של העבריין שלא יוזכר חטאיו-בשל חומרת העבירה, בשל משרה שנושאה צריך לשמש דוגמא אישית לציבור, או בשל תפקיד שבו נדרש אמון ממלא התפקיד והאמון הדרוש נפגש כתוצאה מהעבירה.

---

²⁹ משנה גיטין ה, ח.

עקרון גדול זה בשיקומו של העבריין-שעמד לדין ובא על עונשו וחזר למוטב-על ידי חזרתו להשתלב בחברה כשווה בין שווים.
לעניות דעתי למרות שכפי שצינתי לעיל המשפט הישראלי נשען על המשפט העברי, המשפט העברי היה סלחני יותר וכוחה של התשובה היה חזק יותר מאשר במשפט הישראלי

**דרכו של המשפט העברי ועקרונות יסוד אלה בסוגיית שיקומו של העבריין, שימשו נר לרגלי המחוקק בבואו לחוקק את חוק המרשם הפלילי ותקנת השבים במשפט הישראלי.
שהרי זוהי כוחה של תשובה.**

פרק סיכום

ראשיתה של העבודה "מעמדו של עבריין שריצה את עונשו" פותחת ביסודות התשובה ובהשפעתה על ענישתו של העבריין על פי המשפט העברי.
לאחר מכן סקרת את הדרכים לחקיקת תקנת השבים והסרת אות הקין ממי שחטא וקיבל את עונשו, ובהמשך בחנתי את הסייגים להחזרת העבריין שריצה את עונשו לתפקיד בו שימש קודם או לחילופין להשתלבותו בחברה בכלל.
שיקול נוסף שראיתי שמכריע בשאלה הינו האם שב העבריין מחטאיו ואם לאו.
ראיתי לנכון לבחון את ההקבלות שבין הוראות חוק המרשם הפלילי ותקנת השבים למקורות היהודיים העוברים כחוט השני בפסיקה הישראלית.

סקרתי את מעמדו של העבריין לשעבר בחברה על פי היבטים הלכתיים ומשפטיים
תוך דגש על המימד הדתי הכולל של התשובה.

אין ספק כי ערך כבוד האדם וערך הזכות לפרטיות מושרש בשנים האחרונות והפך
לערכי על בספר החוקים אולם אנחנו כחברה עדיין לא הפכנו לערכי העל הללו לחלחל
בתודעתנו ובמעשינו.

דומה כי מעמדו של עבריין לאחר שריצה את עונשו ופרסום המידע בדבר עברותיו של
אדם שלובות זו בזו.

יש בכוחה של תשובה לשנות את מעמדו של האדם. פשעיו של העבריין נמחקים והוא
רשאי לפתוח דף חדש בחייו.

אתמול נקרא "רשע" והיום "אחיר".

בעל התשובה מבקש להכריז: אני עתה אדם אחר ואינני אותו האיש החוטא, ובכך מן
הראוי להחזירו לחברה ואף לתפקידו הקודם ויתרה מכך אין הצדקה לספק מידע על
עוונותיו ועל פשעיו ועל הרשעותיו שהם בגדר נחלת העבר. ואין לך "אונאת דברים"
גדולה מהזכרת מעשיו הקודמים של השב בתשובה, וגילוי פשעיו לאחרים יש בו משום
איסור לשון הרע.

ויתרה מכך אם נזכיר לעבריין שחזר בתשובה את מעשיו הוא יאה עצמו דחוי ויישאר
בעבריינותו, אם נמנע מלהזכיר לו ונאפשר לו חזרה לחברה ואף נעודד אותו הרי נסייע
לו לחזור למוטב.

דברי המקרא והנביאים בעניין התשובה נתפרשו כמעודדים את העבריין לחזור
בתשובה, חכמים אף העמידו את בעל התשובה במקום שצדיקים גמורים אינם יכולים
לעמוד.

עוד הוסיפו ותיקנו תקנות בתחום האזרחי והפלילי במטרה להקל על חזרתו של
העבריין בתשובה.

בתחום האזרחי תקנת השבים ובתחום הפלילי, תקנה המיוחסת לרבנו גרשום שלא הסתפק באיסור להזכיר לעבריין ששב את מעשיו הראשונים, אלא אף הטיל סנקציות על מי שעשה כן.

אבל אל אף כוחה של התשובה, אין לה השפעה על העונש, וגם עבריין ששב בתשובה, לא יימלט מלתת את הדין על מעשיו. כפי שנאמר: "התשובה היא תופסת את החלק היותר גדול בתורה ובחיים. עליה בנויות כל התקוות האישיות והציבוריות. היא מצוות השם שהיא מצד אחד קלה שבקלות, שהרי הרהור תשובה הוא כבר תשובה, ומצד אחד הרי היא קשה שבקשות, שלא יצאה עדיין אל הפועל במלואה בעולם ובחיים."³⁰ כולי תקווה שגם במשפט כיום בדומה למשפט העברי נוכל כולנו להחזיר למוטב אנשים שפשעו ושילמו על כך לחזור לחברה טובה יותר מכילה יותר ולשמש דוגמא.

ביבליוגרפיה

אבות ג' 11

גישת היהדות לעבריין ושיקומו ד"ר י. קיסטר

דברים י"ט 13

ד"נ 9/77, חברת החשמל נ' עיתון הארץ.

הלכות עדות, פרק י"ב, ה"ד

הצעת החוק, התשמ"א, ע"מ 218

הצעת חוק המרשם הפלילי ותקנת השבים, התשמ"א 1981, ע"מ 216.

הרהביליטציה ש"ז פלר

משנה גיטין

---

³⁰ הרב אברהם יצחק הכהן קוק.

ספר החוקים התשמ"א 1981

על"ע 1/68, פד"י כב (1) 673

רמב"ם הלכות תשובה ז', ד'

שבעה ימים 09.12.2016 החיים החדשים של אתי אלון.

שולחן ערוך, חושן משפט ל", ל"ג

"תומר הדבורה" פרק א', סימן ט'

תקנת השבים מעמדו של עבריין שריצה את עונשו ירושלים, תשס"ז 2007